

МОНГОЛ УЛСЫН 2023 ОНЫ НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ТӨСӨЛД ӨГСӨН АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

**Нэг. Монгол Улсын 2023 оны
макро эдийн засаг ба төсвийн
бодлого, төлөвлөлтийн талаарх
ерөнхий нөхцөл байдал**

Геополитикийн
зөрчилдөөн
үргэлжлэх

БНХАУ-ын
эдийн засгийн
өсөлт саарах

Хөгжингүй орнуудын
Төв банкнуудын
хэрэгжүүлж буй
мөнгөний хатуу
бодлого эрчимжих

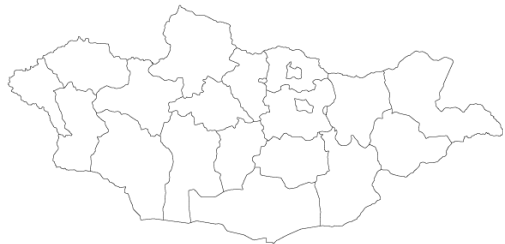
КОВИД-19 цар
тахлын
болзошгүй шинэ
давлагаа үүсэх

Дэлхий дахинд
2023 онд

ТӨРИЙН АУДИТ
ТӨРИЙН ХЯНАЛТЫН ДЭЭД БАЙГУУЛЛАГА

ДНБ-ий бодит өсөлт

1.4%

Төсвийн алдагдал

7.1%

2021 онд эзэлж
байсан бол

ДНБ-ий бодит өсөлт

2.6%

Инфляц

14.8%

2022 оны
эхний 8 сар

Хүлээлт

01

Тээвэр ложистикийн хүндрэлгүй

02

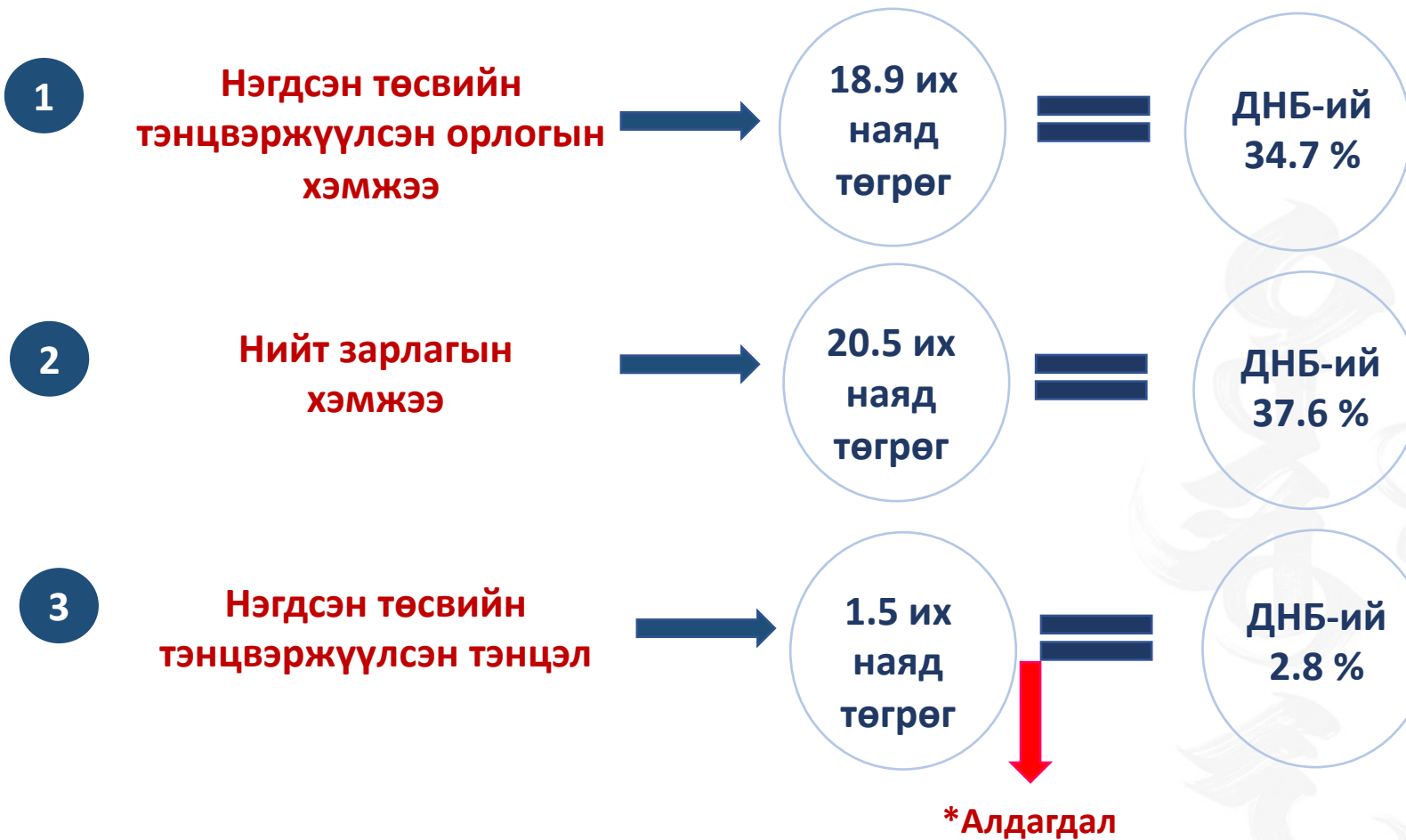
Нүүрсний экспорт эрчимжих
тохиолдолд эдийн засаг энэ онд 3
орчим хувь өсөх

03

Инфляц алгуур буурах

МУ-ын 2023 оны төсвийн төсөл

Хоёр. Төсвийн тогтвортой
байдлын тухай хуулийг
бүрэн хэрэгжүүлэхгүй байна

ТӨРИЙН АУДИТ
ТӨРИЙН ХЯНАЛТЫН ДЭЭД БАЙГУУЛЛАГА

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагыг хангасан эсэх

№	Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлага	Төсвийн төсөлд тусгасан байдал	Тусгай шаардлага хангасан байдал
1	6 дугаар зүйл: 6.1.1. “нэгдсэн төсвийн орлогыг тэнцвэржүүлсэн журмаар тооцсон байх”	Зэс, нүүрсний үнийг тэнцвэржүүлсэн журмаар 2023 онд зэсийн тэнцвэржүүлсэн үнийг тонн тутамд 8,386.7 ам.доллар, нүүрсний тэнцвэржүүлсэн үнийг тонн тутамд 110.8 ам.доллар байхаар тооцсон байна.	Аудитын баг давтан тооцоолол хийж баталгаажуулсан бөгөөд хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангасан байна.
2	6 дугаар зүйл: 6.1.2. “нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл нь тухайн төсвийн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хоёр хувиас илүүгүй алдагдалтай, эсхүл ашигтай байх”, 19 дүгээр зүйлийн 19.9-т “... 2022 онд 5.1 хувиас, 2023 онд 3.6 хувиас, ... тус тус хэтрүүлэхгүй	Монгол Улсын 2023 оны нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл -1,553.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий -2.8 хувьтай тэнцэхээр төлөвлөсөн байна.	Хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангасан байна.
3	6 дугаар зүйл: 6.1.3.тухайн жилийн нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын өсөлтийн хувь нь тухайн жилийн эрдэс баялгийн бус дотоодын нийт бүтээгдэхүүний өсөлтийн хувь, тухайн жилийн өмнөх дараалсан 12 жилийн эрдэс баялгийн бус дотоодын нийт бүтээгдэхүүний өсөлтийн дунджийн аль ихээс хэтрэхгүй байх;	Тухайн жилийн эрдэс баялгийн бус ДНБ-ий өсөлт 11.0 хувь, 2011-2022 оны эрдэс баялгийн бус ДНБ-ий өсөлтийн дундаж 14.6 хувьтай тус тус тэнцэж байна. 2023 оны төсвийн төсөлд нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын өсөлт 14.3 хувь байхаар тусгасан байна.	Хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангасан байна.
4	6 дугаар зүйл: 6.1.4. “Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдэл нь тухайн жилийн оны үнээр тооцсон ДНБ-ий 60 хувиас хэтрэхгүй байх”, 19 дүгээр зүйлийн 19.3-т “Энэ хуулийн 6.1.4-т ... 2022 оны төсвийн жилд 70 хувиас, 2023 оны төсвийн жилд 65 хувиас, 2024 оны төсвийн жилээс эхлэн 60 хувиас тус тус хэтрүүлэхгүй байна”	Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн үлдэгдлийг ДНБ-д харьцуулсан харьцаа нь 65.0 байхаар тусгасан.	Хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангасан байна.

Төсвийн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.1

“Төсвийн төслийг боловсруулахад
Төсвийн тогтвортой байдлын тухай
хуульд заасан шаардлагаас гадна дараах
шаардлага тавигдана”

УИХ-д өргөн мэдүүлсэн төсвийн төсөл

27.1.4.жилийн төсвийн хязгаарт үндэслэсэн байх;

- Төсвийн төслийг боловсруулахдаа Засгийн газрын 2022 оны 258 дугаар тогтоолоор баталсан төсвийн орлогын доод хязгаар, төсвийн зарлагын дээд хязгаарт нийцүүлээгүй байна.

Төсвийн хязгаарыг баримталсан байдал

№	Үзүүлэлт	Төсвийн хязгаараас нэмэгдүүлсэн		Төсвийн хязгаараас бууруулсан	
		ТЕЗ-ийн тоо	Мөнгөн дүн	ТЕЗ-ийн тоо	Мөнгөн дүн
1	Төсвийн орлого	-	-	6	-30,334.6
2	Төсвийн зарлага	29	3,470,464.7	-	-

Төсвийн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.1.9

“төрийн мөнгөний бодлогын
зорилтод нийцсэн байх”

төсвийн төслийн танилцуулгад

“Цар тахлын болон геополитикийн
хямралын үеийн эдийн засгийг
тогтворжуулахад чиглэсэн төсөв,
мөнгөний бодлогыг баримтална”

Гэж тусгасан хэдий ч

УИХ-аас “Төрөөс мөнгөний бодлогын
талаар 2023 онд баримтлах үндсэн
чиглэл”-ийг **эцэслэн батлаагүй**,
Монголбанк төслийг **2022 оны 9
дүгээр сарын 27-ны өдөр УИХ-д өргөн
мэдүүлсэн** байна

Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4.55 дахь заалт, Төв Банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 26 дахь хэсэгт төсвийн төсөл болон төрийн мөнгөний бодлогыг 10 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр тусгасан бөгөөд сүүлийн 5 жилийн байдлаар зөвхөн 2021 онд Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлийг баталсны дараа улсын төсвийг баталж иржээ.

Улсын төсөв болон төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлийн баталсан байдал

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	2020 он	2021 он	2022 он
		Баталсан огноо				
1	Монгол Улсын нэгдсэн төсөв	2017.11.14	2018.11.02	2019.11.13	2020.11.13	2021.11.12
2	Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэл	2017.11.16	2018.11.15	2019.12.05	2020.11.05	2021.11.18

Төсвийн тухай хуулийн 32.2.11

“... хөтөлбөр, арга хэмжээ, түүнд шаардагдах орц, хүрэх үр дүн, гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт, тэдгээртэй холбогдсон тайлбар, танилцуулга”

Төсвийн танилцуулгад төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрийн хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээ, түүнд шаардагдах орц, хүрэх үр дүн, гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийг тусгасан хэдий ч тэдгээртэй холбогдсон тайлбар, танилцуулгыг иж бүрэн тусгаагүй

Засгийн газар 2023 оны төсвийн төслийг боловсруулахдаа Төсвийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.1 7 -д заасан зарчмыг баримтлаагүй, төсвийн хүрээний мэдэгдэлд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн хамт УИХ-д өргөн мэдүүлсэн нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.38 дахь хэсэг, 10 дугаар зүйлийн 10.1.39 , 11 дүгээр зүйлийн 11.1.210 дахь заалттай тус тус нийцэхгүй байна

ДҮГНЭЛТ

1

Монгол Улсын 2023 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2024-2025 оны төсвийн төсөөлөлд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 18,921.9 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 34.7 хувь, нийт зарлага 20,475.3 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 37.6 хувь, тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 1,553.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий -2.8 хувьтай тэнцэж байгаа нь төсвийн тусгай шаардлагыг хангаж байна.

2

Төсвийн төсөлд “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д тусгасан тодорхой зорилт, үйл ажиллагаанд санхүүжилт тусгасан хэдий ч төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарын хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнгийн үзүүлэлтийг хөгжлийн бодлогын баримт бичигт нийцүүлээгүй, үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцсэн эсэхийг үнэлэх боломж хязгаарлагдмал байна.

3

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар тогтвортой хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгасан зорилтыг хангахад чиглэсэн салбарын бодлогын тэргүүлэх чиглэлийг санхүүжүүлэх хэрэгцээг үнэлж, **төсвийн төлөвлөлтийг дунд болон богино хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигтэй уялдуулахгүй** байна.

4

Төсвийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн УИХ-ын тогтоолын 2.7-д өөрчлөлт оруулах замаар **орлогыг 192.4 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдүүлэх** боломжтой байна.

5

Төсвийн төсөлд халамжийн зардлыг өмнөх онуудаас бууруулахгүй төсөвлөж байгаагаас **хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлого** хэрэгжих нөхцөл бүрдэхгүй байна.

6

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар өмнөх оноос шилжин хэрэгжиж буй төсөл, арга хэмжээг дуусгах чиглэлийг баримталсан нь **хөрөнгийн ашиглалтыг сайжруулах, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих эхлэлийг тавьсан** арга хэмжээ болсон байна. Гэвч улс, орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр баригдаж эхлээд дуусаагүй орхигдсон, үнийн өсөлт тооцуулж **2023 оны төсвийн төсөлд тусгаагүй, 2022 онд хэрэгжиж дуусах хугацаатай ч ажлын гүйцэтгэл нь бүрэн хангагдаагүй** арга хэмжээ дараа жилүүдэд үргэлжлэхээр байна.

7

Төсвийн төсөлд тусгасан улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар шинээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний төлөвлөлтийг Төсвийн тухай хууль, Сангийн сайдын 2018 оны 295 дугаар тушаалаар баталсан “Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг үнэлэх, сонгох, эрэмбэлэх үйл ажиллагааны журам болон аргачлалууд”-ын дагуу **16 шалгуур үзүүлэлтээр цахим системд төлөвлөн, эдийн засгийн болон нийгмийн ач холбогдлоор нь эрэмбэлж төлөвлөсөн** байна.

8

Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, “Монгол Улсын 2021- 2025 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр”-т 2023 онд улсын төсвөөр хэрэгжүүлэх нийт 20 төсөл, хөтөлбөрт 754.5 тэрбум төгрөг төсөвлөхөөс **12 төсөл, хөтөлбөрийн 356.8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг төсвийн төсөлд тусгаагүй** байна. Иймд эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөлд төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгцээ шаардлагатай уялдуулан дээрх хөтөлбөрт өөрчлөлт оруулах нь зүйтэй байна.

9

Улаанбаатар хотын түгжрэлийг бууруулах чиглэлээр төсөл арга хэмжээг хэрэгжүүлэх **бэлтгэл ажлыг хангаагүй**, судалгаа, туршилт тохируулга хийгээгүй, цахилгаан автобусны хэрэглээ, цэнэглэлт, цэнэглэх цэгүүдийн байршлыг оновчтой тодорхойлох, газар чөлөөлөх зэрэг нь **тодорхойгүй байгаагаас хэрэгжилтэд эрсдэл үүсэхээр байна.**

10

Улсын төсвийн санхүүжилтээр бэлтгэсэн зураг, төсөл, техник, эдийн засгийн үндэслэлийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлээгүйгээс хөрөнгийн зарцуулалт, **үр дүнд хяналт хэрэгжүүлэх боломжгүй** байгаа тул нэгдсэн хяналтыг бий болгох шаардлагатай байна.

11

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтыг барилга, угсралтын ажлыг гүйцэтгэх салбарын чадамж, **дотоодын барилгын материалын үйлдвэрлэлийн хүчин чадалтай уялдуулаагүй**, нэг дор **хэт олон арга хэмжээг** зэрэг хэрэгжүүлж байгаа нь төсөвт өртөг нэмэгдэх сөрөг үр дагаварыг бий болгож байна.

12

Монгол Улсын 2022 оны нэгдсэн төсвийн төсөлд дүгнэлт гаргах аудитаар өгсөн зарим **зөвлөмжийн хэрэгжилт хангалтгүй**, зөрчил дутагдал давтагдсан хэвээр байгаа бөгөөд нааштай **үр дүн гараагүй байгаа** нь өмнөх дүгнэлтийн ач холбогдол, үр нөлөөг бууруулж, төсвийн сахилга хариуцлага шат шатандаа алдагдаж байгааг харуулж байна

ЗӨВЛӨМЖ

Монгол Улсын Их Хурлын анхааралд толилуулах нь

1

Төсвийн төсөл үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцсэн эсэхийг хэрхэн үнэлж, дүгнэх эрх зүйн зохицуулалт, аргачлал, шалгуур үзүүлэлтийг холбогдох хууль тогтоомж, Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд нэмэлтээр тусгах;

2

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.3, 3.1.4-т зааснаас бусад этгээд үйл ажиллагааны санхүүгийн сахилга бат, хэмнэлтийн талаар хэрхэн тайлагнах, ил тод мэдээлэх, хууль зөрчигчид хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг бий болгох;

3

Улсын Их Хурлаас батлах “Монгол Улсын 2023 оны төсвийн тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолд уул уурхай болон бусад салбарын төрийн өмчит, төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдүүдээс төвлөрүүлэх ногдол ашгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх заалтыг тусгах

Монгол Улсын Засгийн газарт хүргүүлсэн зөвлөмж

1

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар тогтвортой хөгжлийн зорилтод чиглэсэн хөгжлийн бодлогын тэргүүлэх чиглэлийг санхүүжүүлэх хэрэгцээг үнэлж, санхүүгийн хэрэгцээний талаарх мэдээллийг зорилт тус бүрээр тооцдог болох;

2

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар тогтвортой хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгасан зорилтыг хангахад чиглэсэн салбарын бодлогын тэргүүлэх чиглэлийг санхүүжүүлэх хэрэгцээг үнэлж, төсвийн төлөвлөлт, хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, хүрэх үр дүнг дунд болон богино хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт уялдуулах

3

Улсын төсөв боловсруулахдаа үндэсний аюулгүй байдлын бодлогыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын санал, зөвлөмжийг авч тусгах;

Монгол Улсын Засгийн газарт хүргүүлсэн зөвлөмж

4

Материалын үнийн өсөлтийн санхүүжилтийг олгохдоо үнийн өсөлт тооцсон материалын нэг бүрийн үнэ, бодит ажлын гүйцэтгэлийн тоо, хэмжээ, ашигласан материалд үндэслэн дахин тооцоолол хийж олгох;

5

Төсвийн хөрөнгөөр боловсруулсан барилга, байгууламжийн зураг төсөл, техник эдийн засгийн үндэслэлийн мэдээллийн нэгдсэн цахим сан бүрдүүлж, төсвийн төлөвлөлтөд ил тод, нээлттэй ашиглах боломж бүрдүүлэх;

6

Өмнөх аудитаар өгсөн зөвлөмж, шаардлагыг хэрэгжүүлэх ажлыг шат шатанд зохион байгуулж, биелэлтийн талаарх мэдээллийг 2022 онд багтааж Үндэсний аудитын газарт ирүүлэх.

АНХААРЛ ХАНДУУЛСАНД
БАЯРЛАЛАА